

УДК 502(092)(477.53)

**СТОРІНКИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО,
ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЛТАВЩИНОЮ**

Чайка Т.В.

*Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді*

Володимир Іванович Вернадський, український філософ, природознавець, мислитель, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології, космізму. Академік Петербурзької Академії наук (з 1912), професор Московського університету. Один із засновників і перший президент Української Академії наук. Засновник першої наукової бібліотеки в Україні. Його ідеї лягли в основу нових провідних напрямків сучасної мінералогії, геології, гідрогеології, він визначив роль організмів у геохімічних процесах. Організатор і директор Радієвого інституту, Біохімічної лабораторії (зараз Інститут геохімії та аналітичної хімії ім. В. І. Вернадського Російської Академії наук).

Життя та діяльність Володимира Івановича в Україні були тісно пов'язані з Полтавщиною, зокрема з Полтавою, Шишаками, Яреськами, Новими Санжарами, Кременчуком, Градизьком, Хорольщиною та Лубенщиною, що увійшли у його життя та діяльність поряд з іншими містами нашої країни[3].

До Полтави В. І. Вернадський не раз приїздив у дитячі та юнацькі роки. Та згодом він став бувати тут майже кожен рік, адже у Полтаві мешкали багаточисельні родичі його дружини Наталії Старицької.

Дослідницька робота привела Володимира Івановича на щедру землю Полтавщини у 1883-1884 рр. завдяки зусиллям видатного російського вченого, засновника наукового ґрунтознавства Василя Васильовича Докучаєва [3].

Вернадський у складі експедиції В.В. Докучаєва проводив комплексні природознавчі дослідження, у 1890 р. експедиційні маршрути пройшли по Полтавському і Кременчуцькому повітах.

1891 р. разом з В. В. Докучаєвим здійснював геологічні екскурсії по Полтавському, Хорольському, Кобеляцькому та Миргородському повітах. Тут Вернадський розширив і програму досліджень. На карту став наносити не тільки зразки ґрунтів, але й кургани. Карту і кілька кам'яних баб В. І. Вернадський передав природничо-історичному музею Полтавського губернського земства, заснованому В. В. Докучаєвим (подарував 4 тис. зразків ґрунту, 500 зразків гірських порід і 800 аркушів гербарію).

Його збірки у складі докучаєвських колекцій лягли в основу музею, тут він працював у кожен приїзд до Полтави, а зв'язок з ним підтримував до кінця життя.

Працюючи доцентом (з 1890 р.), професором (з 1898 р.) Московського університету, беручи участь в експедиціях, виїжджаючи за кордон, В. І. Вернадський щороку відвідує Полтавщину. За завданням земства у 1901 р. було зроблено кілька виїздів у райони Полтави, Кременчука, Лубен, де вчений вивчає будову Ісачнівського узгір'я, що в долині злиття Дніпра і його притоки Сули, проти с. Ісачок.

1902 р. – досліджував місцевість поблизу с. Мелюшки Хорольського повіту, де було знайдено кварцову руду з часточками золота.

1904 р. – проводив геологічні дослідження на території Полтавської губернії.

У травні 1904 р. Вернадський з двома студентами здійснив екскурсію по Полтавській і Житомирській губерніях.

1915 р. обстежував Гінцівську пізньопалеолітичну стоянку поблизу с. Гінці Лубенського повіту [1].

У 1913 р. В. І. Вернадський поселився в Шишаках. Він купив 12 десятин присадибної землі на лівому березі р. Псла, на так званій Бутовій горі (зараз геологічна пам'ятка природи № 487) і почав споруджувати будинок в українському стилі за проектом В. Кричевського (будував селянин із Шишаків Л. Т. Сердюк). Улітку 1914 р. Вернадські вселилися в ще незакінчену оселю (3 кімнати внизу, 7 – на головному поверсі й одна – в мезоніні; у кінці громадянської війни будинок був пограбований і спалений).

У 1916 році В. І. Вернадський прикупив 4 десятини польової землі, яку обробляли син і дочка. Літні місяці вчений працював у Шишаках. Навесні 1917 р. він захворів і за порадою лікаря виїхав на Україну і поселився на хуторі. Тут він почав писати працю про роль живих істот в геологічній історії землі («Жива речовина в земній корі і її геохімічне значення», видана у 1978 р.). У серпні 1917 р. був викликаний до Петрограда, але 22 листопада фізико-математичним відділом Академії наук відряджений на Південь (через поганий стан здоров'я) для продовження наукової роботи над живою речовиною. Поселився в Полтаві, де мешкав до осені 1918 р., коли був покликаний до Києва для участі в створенні Української Академії наук [2].

Напружену теоретичну роботу Вернадський поєднував з польовими дослідженнями і науково-популяризаторською діяльністю. У Полтаві він організував товариство любителів природи (1918) та був активним членом Полтавського товариства "Просвіта".

Історична пам'ять про академіка В. І. Вернадського увічнена на теренах Полтавщини у назвах вулиць (м. Полтави, селища Червоний Шлях, смт. Нові Санжари і Шишаки), навчальних закладів (Шишацька спеціалізована школа, де відкрито музей В.І. Вернадського), пам'ятниках (міст Полтава і Кременчук), пам'ятних знаках (села Омельник і Дмитрівка Кременчуцького району; на Бутовій горі у Шишаках на місці дачі вченого). Ім'я вченого викарбувано на меморіальній дошці на головному корпусі Полтавського інституту агропромислового виробництва ім. М.І. Вавилова НААН України [1].

У 1995 році на території геологічної пам'ятки природи «Бутова гора», де жив і працював В. І. Вернадський було створено екологічну стежку, на якій проводяться екскурсії для школярів. Щорічно на базі пам'ятки адміністрацією Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді організовується обласна польова екологічна практика для слухачів очно-заочної біологічної школи.

Цей вид роботи щодо формування та розвитку обдарованої особистості здобув широку популярність і довів свою високу ефективність, адже виховання підростаючого покоління на науковій та творчій спадщині Володимира Івановича Вернадського – новітня педагогічна технологія, що має право на життя, адже Вернадський – один із геніальних мислителів людства, які, за словами Льва Толстого, «здатні бачити через голови інших людей і століть» та вести їх за собою.

Список використаних джерел:

1. Владимир Иванович Вернадский – биография. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://noocivil.esrae.ru/pdf/2012/1/1031.pdf>.
2. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. К.: УЕ, 1992. С. 113–114.
3. В. І. Вернадський і Полтавщина: факти, документи, бібліографія / Уклад. Самородов В. М., Кигим С. Л. / Наук. ред. К. М. Ситник. Полтава: Полтавській літератор, 2008. 260 с.